

سلسله درس‌های آیات الاحکام / ۱



خمس، انفال و فیه در آیه کریم

حضرت آیت الله

حاج شیخ محمد جواد فاضل لنکرانی دامت برکاته

تقریر و تنظیم سید جواد حسینی خواه

نشر مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)

فاضل لنکرانی، محمدجواد، ۱۳۴۱ -

سلسله درس‌های آیات الاحکام / ۱؛ خمس، انفال و فیه در قرآن کریم / تألیف محمدجواد فاضل لنکرانی. قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، ۱۳۹۲.

ISBN: 978-600-5694-54-3

۳۰۴ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص ۲۸۷ - ۲۹۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.

چاپ اول.

۱. خمس - جنبه‌های قرآنی. ۲. انفال - جنبه‌های قرآنی. ۳. غنائم (اسلام) - جنبه‌های قرآنی. الف. مرکز فقهی ائمه اطهار (عج). ب. حسینی‌خواه. سیدجواد، مقرر. ۱۳۵۵ - ج. عنوان.

۲۹۷ / ۱۵۹

۱۳۹۲ ۲ف۸خ / ۱۰۴ BP

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۳۲۵۳۷



سلسله درس‌های آیات الاحکام / ۱

خمس، انفال و فیه در قرآن کریم

مؤلف: حضرت آیت‌الله محمدجواد فاضل لنکرانی، دامت برکاته

نشر: مرکز فقهی ائمه اطهار (عج) - قم

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۲ اش - ۱۴۳۴ ق

لیتوگرافی و چاپ: اعتماد، قم

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۶۹۴ - ۵۴ - ۳

حق چاپ محفوظ

مرکز پخش: قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار (عج)، تلفن: ۷۸۳۲۳۰۳ و ۷۷۴۹۴۹۴

قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرمانی‌ها، تلفن: ۷۷۴۴۲۷۱ و ۷۷۴۴۲۸۱

شعبه تهران: سه راه ضرابخانه، پاسداران، خیابان شهید کاشی‌ها، پلاک ۶، تلفن: ۲۲۸۴۳۹۶۵

پیش‌گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و سپاس بی‌پایان خداوندی را که مسیر را آفرید و برای هدایتش سفیرانی را برگزید و به رسالت مفتخر گردانید و درود بی‌خاتم و خاندان پاکش که به آنان عالم زینت گرفت و هدایت محقق گردید و نفرین ابدی بر آنان که از این مسیر مردمان را منحرف کرده و موجب حرمان عروج عظیمی از بشریت شدند.

بی‌تردید هدایت بشر بدون امر و نهی الهی و تبعیت از آن میسر نیست و قرآن کریم که آخرین کتاب آسمانی است و به عنوان «هدی للناس» بر قلب مطهر رسول اکرم ﷺ نازل شده، مشتمل بر بخش عمده‌ای از این دستورات هدایتگر است که برخی از اندیشمندان آن‌ها را پانصد آیه و بعضی حدود ششصد آیه و گروهی بیش از این احصاء کرده‌اند.

اهمیت این بخش از قرآن کریم در حدی است که برخی از استوانه‌های علمی ما آن را به صورت مستقل تحت عنوان آیات الاحکام یا احکام القرآن تفسیر و تبیین و کتب ارزشمندی در زمینه آن تألیف کرده‌اند؛ چرا که در بین

منابع فقهی و ادله‌ای که فقیه به آن تمسک می‌جوید، قرآن مهمترین دلیلی است که مورد وفاق همه فرق اسلامی، حتی اخباریون است؛ زیرا آنان نیز در نهایت، ذهن خود را در فهم قرآن متهم و یا ناتوان می‌دانند و بدون استمداد از تفسیر و تبیین معصومین (علیهم صلوات الله) به ظواهر قرآن اعتماد نمی‌کنند.

کتاب حاضر نمونه‌ای از استمرار این سعی وافر است. استاد گرانقدر حوزه علمیه قم، حضرت آیت‌الله حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی دامت برکاته در سلسله مباحثی که در زمینه «آیات الاحکام» داشته‌اند، در سال تحصیلی ۸۶/۸۷ آیات خمس را به صورت استدلالی و علمی برای جمعی از فضلاء درسشان که در دفتر مرحوم آیت‌الله العظمی فاضل لنکرانی رحمته در قم برگزار می‌شد، تبیین فرموده‌اند. این دروس پس از پیاده شدن از نوار و ویرایش مقدماتی، به قلم جناب حاجت الاسلام سید جواد حسینی خواه منظم و به رشته تحریر درآمده است و پس از بازنگری مجدد و افزودن نکات و توضیحات لازم و تکمیل مباحث و تأیید نهایی استاد معظم، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام با توجه به تقاضای جمع کثیری از فضلاء آنرا به طبع رسانده و در اختیار علاقمندان قرار داده است. امید است مورد استفاده دانشمندان حوزه‌های علمیه و مرضی صاحب شریعت قرار گیرد.

مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام

محمد رضا فاضل کاشانی

۱۳۹۲/۱/۲۰

مجلس آستان قدس رضایی در قرآن کریم



فهرست مطالب

○ پیش‌گفتار.....	۵
○ بخش اول: کلیات و نکات مقدماتی.....	۹
نکته اول: ملاک و ضابطه در آیات الأحکام.....	۱۱
ملاک یکم: در مقام بیان حکم فقهی بودن.....	۱۴
ملاک دوم: داشتن متعلق خاص.....	۱۸
نکته دوم: تاریخ نگارش «آیات الأحکام».....	۱۹
نکته سوم: روش نگارش «آیات الأحکام».....	۲۱
۱. روش ترتیب سوره‌ها.....	۲۱
۲. روش ترتیب ابواب فقهی.....	۲۱
۳. روش موضوعی.....	۲۱
روش برگزیده.....	۲۲
نکته چهارم: فایده و آثار بحث مستقل از «آیات الأحکام».....	۲۲
○ بخش دوم: بررسی آیات خمس.....	۳۳
۱. آیه ۴۱ سوره انفال.....	۳۸
بررسی معنای غنیمت.....	۳۸
۱. تهاافت بین معنای لغوی غنیمت و صدق آن بر غنائم جنگی.....	۴۱
۲. علت اضافه شدن قید به تعریف غنیمت توسط برخی از فقها.....	۴۳
۳. اعتبار قیود اضافه شده در کتاب المنجد.....	۴۴
نظری برگزیده در معنای «غنیمت».....	۴۴
ادله اهل سنت در انحصار غنیمت به غنائم جنگی.....	۴۵

- دلیل اول: سیاق ۴۵
- دلیل دوم: استعمال لفظ غنیمت در غنائم جنگی در دیگر آیات قرآن ۴۹
- بررسی آیات مشتمل بر واژه غنیمت و مشتقات آن ۵۰
- ۱ و ۲. آیات ۱۵ و ۱۹ سوره فتح ۵۰
۳. آیه ۲۰ سوره فتح ۵۱
۴. آیه ۹۴ سوره نساء ۵۲
- «غنیمت» در سایر استعمالات عرب ۵۳
- «غنیمت» در «نهج البلاغه» ۵۳
- واژه «غنمتم» در روایات ۵۴
- دلیل سوم اهل سنت: حقیقت شرعیه ۵۶
- پاسخ دلیل سوم اهل سنت ۵۶
- دلیل چهارم اهل سنت: الدلال به کلمه «من شیء» در آیه شریفه ۵۷
- پاسخ دلیل چهارم اهل سنت ۵۸
- بیان ضابطه در آیه شریفه ۵۹
- دیدگاه اهل سنت در موارد وجوب خمس ۶۰
- نظر محقق اردبیلی در مورد «غنیمت» ۶۳
- نکته اول: عدم وجود قائل ۶۳
- اشکال نکته اول ۶۴
- نکته دوم: اجمال آیه شریفه ۶۵
- اشکال نکته دوم ۶۵
- نکته سوم: شاق بودن تکلیف ۶۷
- اشکال نکته سوم ۶۷
- نتیجه بحث در کلام محقق اردبیلی ۶۸
- بزرسی مصارف خمس ۶۸
- ۱- در مقام تقسیم یا ترتیب بودن آیه شریفه ۶۹
- «نیامدن لام جاره بر سر «یتامی، مساکین، و ابن السبیل» ۷۰
- اشکالات ترتیبی بودن آیه شریفه ۷۲

۷۲	اشکال اول: نیاز به تقدیر
۷۳	اشکال دوم: خلاف ظاهر بودن
۷۳	نتیجه
۷۴	نظر اهل سنت در تقسیم و ترتیب
۷۵	تکمیل مطلب
۷۶	بررسی معنای «ذی القربی»
۷۷	نظر فقهای امامیه در مورد «ذی القربی»
۷۸	مفرد و یا جمع بودن «ذی القربی»
۸۰	دیدگاه مرحوم جزایری در کلمه «ذی القربی»
۸۰	مناقشه در دیدگاه مرحوم جزایری
۸۱	نتیجه
۸۲	«ذی القربی» در روایات
۸۲	الف) روایات دال بر این که مور از «ذی القربی» امام معصوم علیه السلام است
۸۶	ب) روایات دال این که مراد از «ذی القربی» اقرباء پیامبرند
۸۸	جمع بین روایات
۸۹	بررسی اشکالات وارد بر نظر برگزیده در مورد «ذی القربی»
۹۲	مراد از «یتامی»، «مساکین» و «ابن السبیل» در آیه شریفه
۹۲	نظر اهل سنت
۹۲	نظر علمای امامیه
۹۳	معنای «یتیم»
۹۳	معنای «مساکین»
۹۴	معنای «ابن السبیل»
۹۴	دیدگاه علمای امامیه در مورد «یتامی»، «مساکین» و «ابن السبیل»
۹۸	«یتامی»، «مساکین» و «ابن السبیل» در روایات
۱۰۴	اعتبار فقر در «یتامی»
۱۰۸	بررسی روایات دال بر عدم اعتبار فقر در یتیم
۱۱۳	آیا عدالت در «یتامی، مساکین و ابن السبیل» معتبر است؟

- ۱۱۵ آیا ایمان و شیعه بودن در مستحقین خمس معتبر است؟
- ۱۱۵ ادله پنج گانه فقها در اشتراط ایمان
- ۱۱۶ دلیل اول: اجماع
- ۱۱۶ دلیل دوم: أصالة الاشتغال
- ۱۱۷ دلیل سوم: روایت کرامت
- ۱۱۸ دلیل چهارم: عوض بودن خمس از زکات
- ۱۱۹ دلیل پنجم: روایات وارده در باب زکات
- ۱۲۲ کیفیت تقسیم خمس
- ۱۲۲ بررسی بسط، تسویه و استیعاب مصرف خمس در میان مستحقان
- ۱۲۶ دلیل اول بر عدم وجوب بسط: نبود دلیل
- ۱۲۷ دلیل دوم بر عدم وجوب بسط: اجحاف
- ۱۲۸ دلیل سوم بر عدم وجوب بسط: عسر و حرج
- ۱۲۹ دلیل چهارم بر عدم وجوب بسط: کمی مصادیق این سیل
- ۱۳۰ بررسی لزوم استیعاب در گروه ها
- ۱۳۰ انحصار مصرف سهم سادات در گروه ها سه گانه
- ۱۳۴ ۲. آیه اول سوره انفال
- ۱۳۵ ۱. انفال چیست؟
- ۱۳۵ معنای لغوی «انفال»
- ۱۳۵ وجه دیگری در تسمیه «انفال»
- ۱۳۶ نظر مفسران درباره «انفال»
- ۱۳۷ شأن نزول آیه شریفه
- ۱۴۰ ۲. آیا آیه اول سوره انفال به وسیله آیه ۴۱ از همین سوره نسخ شده است؟
- ۱۴۱ دیدگاه اهل سنت
- ۱۴۳ نظر قرطبی در مورد نسخ
- ۱۴۶ بطلان نظریه نسخ
- ۱۴۶ دو قرینه بر بطلان نسخ
- ۱۴۷ مدلول آیه اول و آیه چهل و یکم سوره انفال



۱۴۷	 بررسی آیه اول
۱۴۹	 انفال در روایات و فقه شیعه
۱۵۳	 نتیجه
۱۵۳	 بررسی ارتباط آیه شصت و نهم سوره انفال با آیه یکم
۱۵۴	 نظر مرحوم علامه طباطبائی در تفسیر آیه ۶۹
۱۵۵	 اشکالات دیدگاه مرحوم علامه طباطبائی
۱۵۷	 نتیجه بحث ارتباط آیات سه گانه سوره انفال
۱۶۰	 ۳. آیه ۱۷۷ سوره بقره
۱۶۰	 مخاطبین آیه شریفه
۱۶۲	 دلالت آیه بر وجوب خمس
۱۶۴	 کلمات مفسران در استفاده وجوب و عدم آن از آیه
۱۶۴	 (۱) استدلال فخر رازی بر «وجوب»
۱۶۶	 (۲) دیدگاه مرحوم طباطبائی بر «وجوب»
۱۶۶	 (۳) نظر مرحوم طبرسی بر «وجوب»
۱۶۷	 (۴) نظر مرحوم محقق اردبیلی بر «عدم وجوب»
۱۶۷	 اشکال دیدگاه مرحوم محقق اردبیلی
۱۷۰	 (۵) نظر بیضاوی در استفاده «وجوب»
۱۷۱	 برداشت‌های سه گانه وجوب
۱۷۱	 مراد از «ذوی القربی» در آیه شریفه
۱۷۶	 ۴. آیه دویست و شصت و هفتم سوره بقره
۱۷۶	 شأن نزول آیه شریفه
۱۷۷	 دلالت آیه شریفه بر وجوب
۱۷۸	 بررسی دلالت آیه شریفه بر زکات واجب
۱۷۹	 «انفاق» در لغت
۱۷۹	 «انفاق» در قرآن
۱۷۹	 (۲) آیات دهم و یازدهم سوره ممتحنه
۱۸۰	 (۳) آیه ششم سوره طلاق

۱۸۰	آیه دو یست و هفتاد و چهارم سوره بقره
۱۸۱	اقوال مفسران در معنای «انفاق» در آیه ۲۶۷ سوره بقره
۱۸۱	نظر مرحوم فاضل جواد
۱۸۳	دیدگاه مرحوم محقق اردبیلی
۱۸۴	نظریه اهل سنت در خمس معادن
۱۸۴	نتیجه و جمع بندی مباحث
۱۸۵	احتمالات پنج گانه در آیه شریفه
۱۸۵	بررسی احتمال استحباب
۱۸۷	بررسی احتمال وجوب
۱۸۹	دیدگاه مرحوم استرآبادی
۱۹۰	بررسی یک نظریه
۱۹۴	۵ و ۶ آیات ششم و هفتم سوره حشر
۱۹۴	بررسی واژگان آیه ششم
۱۹۶	بررسی واژگان آیه هفتم
۱۹۷	ارتباط میان آیه ششم و هفتم سوره حشر
۱۹۷	دیدگاه زمخشری
۱۹۸	دیدگاه مرحوم علامه طباطبایی
۱۹۸	مناقشه در دیدگاه مرحوم علامه طباطبایی
۱۹۸	اشکال مرحوم والد بر دیدگاه مرحوم علامه
۱۹۹	دیدگاه شیخ طوسی
۲۰۰	دیدگاه مرحوم محقق اردبیلی
۲۰۰	احتمالات در مورد ارتباط میان دو آیه شریفه
۲۰۱	دیدگاه مرحوم محقق خوئی
۲۰۴	دیدگاه والد معظم و محقق
۲۰۵	اشکالات وارد بر نظریه محقق خوئی و مرحوم والد
۲۰۹	مؤید اتحاد موضوع دو آیه
۲۱۰	خلاصه اشکالات تمسک به روایت محمد بن مسلم

۲۱۰	نتیجه و نظر برگزیده
۲۱۲	بررسی روایت مرفوعه احمد بن محمد
۲۱۴	دیدگاه فاضل جواد در تفاوت دو آیه
۲۱۵	بررسی دیدگاه فخر رازی
۲۱۶	ارتباط آیات سوره حشر با آیه اول سوره انفال
۲۱۶	مقایسه آیه «انفال» و آیه «فی»
۲۱۷	ارتباط آیه هشتم سوره حشر با آیات پیشین
۲۱۹	دیدگاه علامه طباطبایی
۲۲۰	اشکال دیدگاه مرحوم علامه
۲۲۱	کلام قرطبی
۲۲۲	دیدگاه برگزیده
۲۲۴	نتیجه گیری و جمع بندی
۲۲۴	چگونگی جمع میان آیات سوره حشر و آیه اول سوره انفال
۲۲۵	ارتباط آیه هفتم سوره حشر با آیه ۱۱ سوره انفال
۲۲۵	نکته پایانی
۲۲۵	استدلال فخر رازی
۲۲۶	واهی بودن استدلال فخر رازی
۲۲۷	بخش سوم: شبهات و پرسشها
۲۲۹	۱. چرا بین آیه خمس و آیه انفال تفاوت وجود دارد؟
۲۳۲	۲. عدم تناسب بین مقدار زکات و خمس
۲۳۵	۳. آیا اختصاص خمس به سادات موجب تبعیض و برعدالتی نیست؟
۲۳۷	روایات وارده در بحث زکات
۲۳۸	تفاوت میان زکات و خمس
۲۳۹	۴. آیا در زمان رسول خدا ﷺ و ائمه از سود تجارت خمس دریافت می شد؟
۲۵۰	علت پرداخت خمس به فقیه جامع الشرائط در زمان غیبت
۲۵۲	آیا در فقیه برای اخذ خمس اعلمیت معتبر است؟
۲۵۳	مصرف خمس بدون اجازه فقیه

۲۵۵	○ خاتمه: اشاره‌ای کوتاه به ماجرای فدک
۲۵۸	تعصب و انکار حقایق
۲۶۱	نظریات مطرح در مورد فدک
۲۶۱	(۱) عطیه بودن فدک
۲۶۱	(۲) مسأله ید
۲۶۱	بررسی روایت حماد بن عثمان در مورد فدک
۲۶۵	بررسی سند روایت
۲۶۶	بررسی محتوای روایت
۲۶۸	شاهدی بر فدک از اهل بهشت
۲۷۰	تمرکز بر روی عنوان «ارث»
۲۷۲	خلیفه اول و حدیث جعلی
۲۷۴	چهل خیفه به حکم قضا
۲۷۴	اهمیت فدک
۲۷۵	تشنیع‌تر از غضب فدک
۲۷۶	احتجاج امیرمؤمنان علی علیه السلام با خیفه
۲۷۸	واکنش مردم
۲۷۸	عناد، تعصب و انکار عصمت انبیا
۲۷۹	عذر بدتر از گناه
۲۸۰	بی‌تفاوتی پیامبر صلی الله علیه و آله نسبت به بیت المال
۲۸۱	عدم بیان روایت مجعول در دیگر شرایع
۲۸۱	اشکال دیگر روایت مجعول
۲۸۲	حضور فاطمه زهرا علیها السلام در مسجد پیامبر ۹
۲۸۲	توطئه قتل علی علیه السلام توسط خلیفه اول و دوم
۲۸۴	پایان توطئه قتل و خروج از نماز!
۲۸۵	پایان روایت
۲۸۷	○ فهرست منابع
۲۹۷	○ فهرست مطالب